

نشاط و همبستگی اجتماعی، ارمغان ماه مهربان

به رمضان که می‌رسیم انگار ماه ارج و قربی متفاوت می‌یابد. همه چشم به آسمان می‌دوزند تا این ماه مهربان را در میان آسمان پیدا کنند. حتی اگر مثل این روزها، آسمان بیشتر نقاط کشورمان پوشیده شده باشد از ابر و گرد و غبار.

به رمضان که می‌رسیم انگار ماه ارج و قربی متفاوت می‌یابد. همه چشم به آسمان می‌دوزند تا این ماه مهربان را در میان آسمان پیدا کنند. حتی اگر مثل این روزها، آسمان بیشتر نقاط کشورمان پوشیده شده باشد از ابر و گرد و غبار. این هلال نازک درخشان بهانه‌ای می‌شود تا روزه بگیریم و از این رهگذر، بسیاری از رفتارها و مناسبات فردی و اجتماعی درست را طی یک ماه روزه‌داری تمسک کنیم.

از بعد عبادی هم روزه داری عبادتی است که با دیگر عبادت های واجب و مستحب یک جورهایی فرق دارد. روزه داری و ماه مبارک رمضان به شکلی عمیق با مناسبات اجتماعی و فرهنگی زندگی مان گره خورده و این ماه فرصت خوبی است تا بسیاری از رفتارهای درست اجتماعی را در بستری معنوی تمرین کنیم. به همین علت افرادی که با رعایت تمام اصول و قواعد روزه داری، ماه مبارک رمضان را به پایان می‌رسانند، سیری در آفاق و انفس را تجربه می‌کنند که موجب می‌شود در تمام مسائل فردی و بخصوص رفتارهای اجتماعی خود، تفاوتی مثبت و شیرین را احساس کنند.

دکتر کاظم قجاوند، جامعه شناس و پژوهشگر مسائل خانواده و جامعه درباره کارکردهای ماه مبارک رمضان از بعد جامعه شناسی به جام جم می‌گوید: ماه مبارک رمضان علاوه بر برکات و فواید دینی و مذهبی - که می‌تواند باعث ارتقای اعتقادات افراد شود - از نظر اجتماعی هم آثار و فواید مطلوب زیادی به دنبال دارد. بنا به تاکید این استاد دانشگاه شاید بتوان مهم ترین کارکرد اجتماعی ماه مبارک رمضان را در افزایش همبستگی اجتماعی ناشی از خود کنترلی و بیداری فطرت پاک انسانی دانست. به باور وی، همبستگی اجتماعی در حال و هوای معنوی ماه رمضان افزایش می‌یابد و افراد از نظر اجتماعی با روحیه تری می‌شوند و این روحیه به همراه خود کنترلی و بیداری سرشت پاک انسانی موجب می‌شود وجدان جمعی قوی تری در این ماه بر فضای جامعه حاکم شود.

قجاوند خاطر نشان می‌کند: در بیشتر کشورهای اسلامی و همین طور کشور خودمان، شاهد کاهش چشمگیر جرایم و ناهنجاری های اجتماعی در این ماه هستیم. به بیان دیگر، با حاکمیت وجدان جمعی قوی تر بر فضای عمومی جامعه، بازدارنده های درونی حتی در فطرت افرادی که آمادگی بیشتری برای انجام جرایم و ناهنجاری های اجتماعی دارند، بیدار می‌شود و این بازدارنده های درونی به شکلی قوی عمل کرده و پیشگیری اتفاق می‌افتد.

به گواهی آمار و ارقام پلیس و مراجع قضایی، جرم و جنایت و هنجارشکنی و قانون گریزی در این ماه به طور قابل توجهی کاهش می‌یابد آن هم بدون این که تدابیر ویژه حاکمیتی در کار باشد.

آشتی کتان های رمضان

شاید شما هم در خانواده یا فامیل افرادی را بشناسید که به دلایلی روابط شان شکرآب است و شما و بزرگ ترهای فامیل و خانواده به دنبال فرصتی هستید تا این افراد را به بهانه ای با یکدیگر آشتی بدهید و چه بهانه و فرصتی بهتر از ماه مبارک رمضان. در ماه ضیافت خدا و در شرایطی که همه چیز برای بخشش گناهان ما از طرف خدا مهیاست، انگار ما آدم ها راحت تر می‌توانیم یکدیگر را ببخشیم و از اشتباهاتی که دیگران در حقمان مرتکب شده اند، بگذریم. خیلی وقت ها سفره های افطاری و دور هم جمع شدن های مردم در ماه مهربانی، بهانه ای می‌شود تا اقوام، دوستان و همسایگانی که به دلایلی از یکدیگر کدورت دارند و با هم قهر کرده اند، آشتی کنند.

قجاوند در این باره می‌گوید: در ماه مبارک رمضان افراد از نظر اعتقادی آمادگی بیشتری برای بخشش، مودت، مهربانی و همیاری اجتماعی از خود نشان می‌دهند. افراد در این ماه از مادیات فاصله می‌گیرند و همکاری های اجتماعی افزایش می‌یابد.

از صله رحم تا وصلت های خویشاوندی

لحظه افطار بی شک یکی از زیباترین لحظه هایی است که در ماه مبارک رمضان تجربه می‌کنیم. در این لحظه اغلب احساس دانش آموزی را داریم که از یک امتحان سخت سربلند بیرون آمده است. افطاری دادن اما یکی از سنت های پسندیده ای است که در منابع دینی ما هم به آن خیلی سفارش شده، تا جایی که در روایتی از امام صادق (ع) آمده است: «کسی که برادرش را برای رضای خدا اطعام کند، پاداشش برابر پاداش کسی است که صد هزار نفر از مردم را اطعام کرده است.»

در ماه مبارک رمضان خیلی از مردم تلاش می‌کنند با افطاری دادن از فضیلت این ماه و اطعام روزه داران بهره بیشتری ببرند. برپایی سفره های افطاری، صله ارحام و دیدار خویشاوندان را در پی دارد که خود یکی دیگر از سفارشات مهم دین مبین اسلام است.

اما آیا این افطاری دادن ها و دیدار با دوستان و آشنایان می‌تواند از منظر اجتماعی هم برای ما برکاتی داشته باشد؟ قجاوند در پاسخ به این پرسش می‌گوید: برپایی سفره های افطاری در ماه مبارک رمضان موجب نزدیکی قلب افراد به همدیگر می‌شود.

به گفته وی، خیلی وقت ها همین دید و بازدیدها و کنار هم نشستن ها موجب دیدار و آشنایی افراد با یکدیگر می شود. مقدمات بسیاری از وصلت ها نیز در همین صله رحم ها و دیدارهای دوستانه، فامیلی و خانوادگی فراهم می شود و شاید این یکی از دلایلی باشد که در دین ما این قدر به صله رحم توصیه شده است.

تقویت روابط اجتماعی در سطح خانواده

از سوی دیگر ماه مبارک رمضان بر روابط افراد در خانواده ها نیز می تواند تاثیر بگذارد.

این پژوهشگر با اشاره به وضع کنونی خانواده ها می افزاید: ما خانواده های زیادی را داریم که به دلیل مشغله های ناشی از زندگی های صنعتی و ماشینی امروزی، چندان فرصتی برای دور هم بودن و غذا خوردن کنار یکدیگر ندارند. اما در ماه مبارک رمضان اغلب افراد سعی می کنند حداقل در وعده های سحر و افطار کنار اعضای خانواده بنشینند و دور هم غذا بخورند. این دور هم نشستن بر سر سفره غذا، خود فرصت خوبی است تا میان اعضای خانواده تعامل برقرار شود و اگر فضای سرد و خشکی در خانواده حاکم است با این تعاملات و صحبت کردن ها از بین می رود و روابط اجتماعی میان اعضای خانواده تقویت می شود.

مهیا بودن شرایط نشاط اجتماعی

اصولا ماه مبارک رمضان با برپایی جشن های متعددی در سطح محلات و شهرها گره خورده است. این جشن ها در میانه این ماه مبارک و با میلاد خجسته دومین امام شیعیان حضرت امام حسن مجتبی (ع) به اوج خود می رسد.

بنا به تاکید قجاوند، برپایی این جشن ها در کنار حال و هوای معنوی موجود در فضای جامعه عامل موثری برای رسیدن به نشاط اجتماعی است. در کنار این مساله نباید از موضوع تاثیر روزه داری بر سلامت افراد هم بسادگی گذشت. به گفته این استاد دانشگاه، روزه ماه مبارک رمضان و امساک از خوردن و نوشیدن می تواند به درمان بسیاری از بیماری ها کمک کند و بدیهی است افراد دارای سلامت بیشتر زندگی شادتری را هم تجربه می کنند و این خود به معنای گسترش بیشتر نشاط اجتماعی در جامعه است.

تجربه پیوند اجتماعی مبتنی بر ایمان و همدلی

شب های قدر در روزهای پایانی ماه مبارک رمضان حال و هوایی دیگر دارد. حتی افرادی که به دلایلی از فیوضات این ماه مبارک محروم مانده اند هم وقتی به شب های احیا می رسند، می کوشند از این سفره پر فیض الهی محروم نمانند و فرصت بی بدیل احیای شب های قدر را از دست ندهند.

در این شب ها انگار همه ما به شکلی ویژه از سوی خداوند دعوت شده ایم تا با او خلوت کنیم و تمام رازهای نگفتنی خود را با خدایمان در میان بگذاریم. اما عبادت در شب های قدر نیز مانند دیگر عبادات، بیشتر وقت ها به جماعت برگزار می شود و افراد سعی می کنند در گروه های گسترده در این شب ها به درگاه خداوند بروند تا شاید به حرمت نفسی پاک، همه از برکات این شب های الهی بهره مند شوند.

به گفته دکتر قجاوند، در شب های با ارزش قدر افراد در جامعه به نوعی پیوند اجتماعی مبتنی بر ایمان و همدلی را تجربه می کنند و می آموزند چگونه در ورای زندگی شهری و صنعتی امروز به ابعاد دینی و اجتماعی خود هم توجه کنند.

جوشش های خیر در ماه فیوضات الهی

اگرچه کار خیر زمان ندارد، اما به طور معمول در ایام خاصی از سال مانند ماه مبارک رمضان جنب و جوش ها برای انجام کارهای خیر بیشتر می شود. دکتر قجاوند افزایش میل به انجام کارهای خیر در ماه مبارک رمضان را یکی دیگر از کارکردهای اجتماعی این ماه می داند و می افزاید: در این ماه شاهد افزایش کمک به مستمندان و دستگیری از فقرا و افراد نیازمند هستیم. علاوه بر این، در ماه مبارک رمضان نمازهای جماعت به صورتی گسترده تر برپا می شود.

بنا به تاکید این استاد جامعه شناسی، تشکل های خیریه و همچنین برپایی نماز جماعت و حضور گسترده تر مردم در مساجد خود می تواند همبستگی اجتماعی را افزایش دهد. وی خاطر نشان می کند: وقتی همسایه ها و اعضای محله و دوستان و آشنایان در نمازهای جماعت شرکت می کنند از حال و روز یکدیگر باخبر می شوند و به این صورت افرادی که نیازمند کمک هستند شناسایی می شوند و ارتباطات اجتماعی گسترده تری میان اعضای محله یا همکاران برقرار می شود و این خود می تواند موجب شود مردم با کمک یکدیگر بتوانند مشکلاتشان را حل کنند و فضای مطلوب تری در محله ایجاد شود.

خود تنظیمی مثبت؛ منتهی به صبوری اجتماعی

روزه داری ماه رمضان علاوه بر آثار و کارکردهای اجتماعی متنوع، در بعد فردی هم اثرات و برکات فراوانی دارد و بدیهی است کارکردهای مثبت این ماه مبارک بر افراد، زندگی اجتماعی و روابط آنها اثر گذاشته و آثار اجتماعی مثبتی در سطح جامعه باقی می گذارد.

به باور قجاوند با روزه داری در ماه مبارک رمضان یک خود تنظیمی مثبتی در افراد پدید می آید. به طوری که فرد روزه دار بیشتر حواسش به خودش است تا مبادا با انجام حرکت یا رفتاری در قبولی عبادتش خللی ایجاد شود. بنا به تاکید این پژوهشگر خانواده و جامعه با این خود تنظیمی مثبت، شاهد افزایش تحمل اجتماعی در سطح جامعه هستیم.

این در حالی است که در شرایط کنونی بیش از هر زمان دیگری به این صبوری اجتماعی در رفتار، گفتار و تحمل شنیدن عقاید مخالف برای رسیدن به همدلی و همزبانی که تاکید رهبر معظم انقلاب است، نیازمندیم.

فرصتی برای حضور بیشتر در مساجد

ماه مبارک رمضان در عمل فرصت و بهانه خوبی برای حضور بیشتر مردم در مساجد نیز به شمار می رود. مساجد در جامعه اسلامی می تواند در نقش یک (سازمان مردم نهاد) بزرگ فعالیت داشته باشد. همان گونه که در زمان پیامبر اسلام تمام فعالیت ها در این مکان مقدس متمرکز بود و همه تصمیم های مهم حکومتی در مساجد گرفته می شد. اما اکنون گاهی شاهدیم مساجد کارکرد اصلی خود را از دست داده اند و کم نیستند مساجدی که فعالیت هایشان به برگزاری مجالس ختم تجملاتی محدود شده است.

این پژوهشگر مسائل اجتماعی با تاکید بر این که ماه مبارک رمضان فرصت خوبی برای آشتی جوانان با مساجد است، عنوان می کند: امسال هم مثل چند سال گذشته ماه مبارک رمضان با تعطیلات تابستان و اوقات فراغت دانش آموزان مقارن شده است و می توان از این فرصت برای غنی سازی معنوی اوقات فراغت جوانان و نوجوانان بهترین بهره را برد. هر چند این امر مهم به برنامه ریزی دقیق و کمک همه دست اندرکاران حوزه جوانان و نوجوانان نیازمند است.

زهرا چیدری / جام جم